

מועדים – מגילות

מגילת אסתר

ואם היה בשוא נח ובפא דגושה בדגש-קל היה פירושו "גחלת" כמו "ויבדלו" (ישעיה ו, ו) – הפטרת יתרו) וזה שלא כמו בעברית החדשה.

כדאי שיהיה סומך לש"צ שיתבונן בחומש מדוייק כמו בקריאת התורה כי אם יטעה הקורה איך ירגישו בטעות?

טעמים:

- "יִנְתֵּן לָהּ" (ב, ג) וכן "לְהַנְתֵּן דָּתִי" (ג, ד; ח, ג) וכל הדומים לאלו⁶ נקראים בשני טעמים – והכוונה לתוספת העמדה קטנה לאחר הטעם העיקרי.⁷
- "בְּעֶרְבָא הִיא בָּאָה" (ב, ד) - וכן "וּבְבִקְרָה הִיא שָׁבָה" וכן "וּבִקְרָה הַנְּעֶרְהָ בָּאָה אֶל-הַמֶּלֶךְ" (פסוק יג) הפעלים "באה" ו"שבה" באו מלרע מפני שהם בזמן הווה לא בזמן עבר. עיין רש"י בראשית טו, יז ועוד ברש"י שם מו, כו.
- "וְאֶל-שָׂרֵי עַם נְעָם" (ג, יב) – "שריי" מלעיל.
- "אֶל-הַמְּשֻׁתָּה אֲשֶׁר-עָשָׂתָה" (ה, יב) - השין של "עשתה" בקמץ ושם הטעם.
- "כִּכְהָ יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ" חֲפִיץ בִּיקְרוֹ" (ו, ט-יא) יש לשים לב לפיסוק הטעמים ואין להפסיק במילת "יעשה".
- "וְאֵלֶיךָ" (ז, ד) - מלרע⁸ שאע"פ שהטעם באלף התלשא אינה מטעמת כנודע⁹. ויש אצל החלבים מנהג לאומרו מלעיל וכן השיב הרב יעקב עדס לשאלה בנידון.

ניקוד:

- "כִּי-כֵן יִסַּד הַמֶּלֶךְ" (א, ח), "גִּדְלֵה הַמֶּלֶךְ אֶחְשׂוּרוֹשׁ" (ג, א) וכן "כָּאֲשֶׁר קָיָם עָלֵיהֶם" (ט, לא) - בפתח ולא בצירי ובדגש עין הפועל כמו "וְחִמְשׁוּ"

למי שיש לו מגילה כשרה בכל זאת כדאי לו לשמוע מהש"צ ולא לקרוא בעצמו אם לא הכין היטב את הקריאה כמו הש"צ. וכמובן שלא יפריע ליושבים לידו לשמוע מהש"צ.

דגשים ורפויים:

- "מְהֵרָה וְעַד-כְּלוֹשׁ" (א, א) - הדלת דגושה בדגש כבד (חזק) תחת הנון שנפלה¹, והמילה מלעיל.
- "הַתְּפֹאֲרֹת גְּדוּלְתוֹ" (א, ד) - הלמד דגושה לאחר שורוק², וכן "יִקְרַךְ וְגְדוּלְתָהּ" (ו, ג) ולא מבעיא שללא הואו צריך להיות דגש כמו "וּפְרָשֶׁת גְּדוּלְתֵּךְ מְרֻדְכִי" (י, ב).
- "וְאֵת שֶׁבַע הַנְּעֹרֹת הַרְאִיּוֹת" (ב, ט) - היוד רפה לאחר קובוץ.
- "גְּבִיחַ חֲמִשִּׁים אַמָּה" (ה, יד; ז, ט) - המם של "אמה" דגושה שהוא לשון מידת זרוע ואם היתה רפה היה פירושה "שפחה".

שואים:

- "לְכָל-הָעַם הַנִּמְצָאִים" (א, ה) - הצדי בשוא נע לא בקמץ.
- "לְהַבְזוֹת בְּעֲלֵיהֶן" (א, יז) וכן "וְהִתְנוּ יָקָר לְבַעֲלֵיהֶן" (פסוק כ) – המנחת-שי כתב שהעין בשוא נח לא בחטף-פתח³, אבל אין המנהג כן.
- "עַל רִצְפַת בְּהֵט־וְנִשֵּׁשׁ" (א, ו) - הצדי בשוא נע⁴ (וי"א בחטף-פתח) והפא רפה⁵,

ההפרש הוא אם הפה רפה או דגושה, ע"ש שמנסה לישב מנהג העולם להניע השוא בצדי.

⁵ ופירושו אבנים רצופים על קרקע אחד. ונקבה שעשתה מעשה ריצוף נקרא שהיא רצפה עם דגש בצדי, ומימלא הפא רפויה.

⁶ כל לשון נתן ינתן תנתן נקראים בשני טעמים אם נגינתם מלעיל והתנו מנוקדת בתנועה גדולה [תיקון סופרים המדויק איש מצליח הערה 9].

⁷ ע"ע בסוף המאמרים על פרשת לך-לך.

⁸ מנחת שי כאן.

⁹ הרי לחה"ב בסולת למנחה כאן.

¹ שעקר שמה "הנדוי" כמ"ש בגמרא הנדואי.

² כי הוא במקום קובוץ שרק ע"פ המסורה יש בו ואו, וסימן שאינו שורוק ממש, שהרי אין בו מעמיד.

³ ונתן הרב הנאמין טעם לדבר כדי להפריש בין לשון בעל ואשה ללשון בעלים. עיין בספרו סנסן ליאיר דף פ"ז.

⁴ ע"פ המסורת שבידינו וכ"ש אם הוא בחטף שאינו נח. אבל הרב יוסף חיים מזרחי מראה בקונטרס גלילי יוסף שלמנחת-שי שהשוא נח בכל מקרה אלא שכל

ושפ"ח שם), והוא של "ויהיו" כמו הוא של "ויתנו" הוא ואו ההיפוך מעתיד לעבר, לכן נקוד בפתח. אבל "וַיִּפְקֹד" הַמֶּלֶךְ פְּקִידִים" (ב,ג) וכן "וַיִּקְבְּצוּ" הוא בשוא שהוא ואו החיבור, והוא לשון עתיד ממה שאמרו נערי המלך משרתיו.

- בפסוק "וַיִּכְתֹּב בְּדָתִי פָּרֶס־וּמְרִי" (א,יט) הוא בשוא שהוא ואו החיבור ונשאר לשון עתיד, אבל "וַיִּכְתֹּב" (ח,ט) - הוא בפתח שהיא מהפכת את הזמן מעתיד לעבר, ובשניהם התיו בצירי, שהוא מקבל את הפעולה (מבניין נפעל) וכן הוא בפרקים הראשונים¹³. אבל "וַיִּכְתֹּב בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ אַחַשְׁוֶרֶשׁ וַיַּחֲתֶם בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ" (פסוק ז) וכן "וַיִּכְתֹּב מְרֹדְכָיִ" (ט,כ) התיו בחולם שהוא מן הבניין הקל.
- "מְבַהֲלִים וְדַחוּפִים" (ח,יד) - הבית בחולם לא בקבוץ ויש שם מעמיד.
- "וַשְׁמַעוּ הוֹלְךְ בְּכַל־הַמְּדִינֹת" (ט,ד) - השין בקמץ חטוף לא בחיריק.
- "אָמַר עִם־הַסֵּפֶר" (ט,כה) - העין בחיריק לא בפתח.

קרי וכתב:

- "וַיִּנְקְרָאָה בְּשֵׁם" (ב,יד) - הריש בשוא-נע, ויש נוסחאות בחטף-קמץ "וַיִּנְקְרָאָה בְּשֵׁם" לכן יש נוהגים לחזור על סוף הפסוק בחטף-קמץ.
- "שָׂרָר בְּבֵיתוֹ" - בשין שמאלית ולא בשין ימנית, כי בשין ימנית טעות גמורה היא¹⁴ ואין לחזור על הפסוק פעמים.
- "וַיְהִי כְּאֶמְרָם אֵלָיו יוֹם וַיּוֹם" (ג,ד) - כתיב "באמרם" בבית וקרי "כאמרם" בכף. ואין לקרוא כפי הכתיב (בבית) כלל אלא כפי הקרי (בכף) כבכל מקום שיש קרי וכתב, וגם אין לקרוא את הפסוק

- יְרִיעֵת חֲבֵר" (שמות לו,ז), "וַחֲשֵׁק אֲתָם" (שם לח,כח), "וַיִּטְהַר אֶת־הַנֶּגַע" (ויקרא יג,ג ועוד), "וַיִּטְהְרוּ וְשַׁלַּח אֶת־הַצֶּפֶר הַתִּיָּה" (שם יד,ז;ג), "כִּי־שָׁבַר דְּלִתּוֹת נְחֹשֶׁת" (תהלים קז,טז), "כִּי־חִזַּק בְּרִיתִי שְׁעָרָיִךְ" (שם קמז,ג), "אָבַד וְשָׁבַר בְּרִיתִיָּה" (איכה ב,ט) ועוד¹⁰.
- "וַיִּשְׁמַע פְּתָנָם הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה" (א,כ) - היוד בפתח כי הוא בבניין הקל, אבל שאר מילות "יעשה" שבמגילה היוד בצירי שהם בבניין נפעל.
- "וְלַמֶּלֶךְ אֵין־שׁוּה לְהַנִּיחָם" (ג,ח) - השין בחולם לא בקמץ והנון של "להניחם" דגושה.
- "מְקוֹם" (ד,ג; ח,יז) המם בשוא לא בקמץ. "אֲשֶׁר דִּבְרַת־הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ מִנְיַע" - המם בפתח לא בצירי והגימל דגושה. ודומה לו בתפילה משיב הרוח בפתח ודגש והם משנים משמעות.
- "וַתִּקְרָא אֶסְתֵּר לְהַתְּדָךְ" (ד,ה) - הלמד בפתח לא בשוא מפני החטף אשר אחריה.
- "הַנֶּעֱתָ לְמַלְכוּת" (ד,יד) - העין בפתח לא בשוא, כמו "וַיִּדְעֵת אֶת־יְיָ" (הושע ב,כב - שאומרים לאחר הנחת תפלין) וכמו "אֲשֶׁר יִגְעֵת בּוֹ" (ישעיהו סב,ח - שאומרים סוף תיקון רחל) ועוד, כי כן דרך האות עין לעשות כשמופיעה באות השלישית של השורש.
- "בְּחֻצְרָה" (ה,ב) - יש לעמוד מעט בבית שלא ישמע הסגול כשוא¹¹ (כי השוא הנע אורכו רק כחצי תנועה), מ"מ לא יעמוד יותר מדי שלא ישמע כצירי.¹²
- "וַיִּהְיוּ נִקְרָאִים לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ" (ו,א) - הוא בפתח להיפוך הזמן לעבר. דומה לזה "לְמִי זָהָב. הַתְּפָרְקוּ וַיִּתְּנוּ־לִי" (שמות לב,כד) שאהרן אמר רק דבר אחד "למי זהב" ומספר בלשון עבר שהעם מיהרו והתפרקו ונתנו לו (עין רש"י

¹³ ב,כג; ג,ט; ג,יט
¹⁴ אע"פ שבשערי רחמים על השערי אפרים ש"י סק"י הביא (וכן בפסקי הלכות מביא דעה זו מלקוטי מהרי"ח שכן נהג הרה"ק שר שלום מבעלזא ז"ע) שצריך לקרות בשין ימנית ע"פ המסורת, והקורא בסין הוא טעות. אדרבא מהמסורת מוכח שהיא בשין שמאלית דווקא, עיין בדברי הר"י דוד יצחקי בקבוץ בית אהרן וישראל לט עמוד קלו ובקבוץ מ' עמ' קכו וע"ע בסנסן ליאיר לרב הנאמ"ן בחלק השו"ת סימן יד אות ב'.

¹⁰ "והפר את ברית" (דברים לא,טז:כ) הפה בצירי, ויש טעות בחלק מן החומשים הישנים שנקדו בפתח.
¹¹ ומובלעת בו הא הידיעה. כיוצא בזה: "וַיִּיָּדַד יְיָ בְּעֵינָיו" (שמות לד,ה), "בְּחֻצְרֵי וּבְקִצְרֵי הַתְּשֻׁבֹת" (שם פסוק כא).
¹² וכבר הצר הבן-איש-חי בשו"ת רב פעלים ח"ב חאו"ח סוף סימן כ"ח על זה שלא מבדילים בין השוא הסגול והצירי.

וקוראים אותו בבית²⁷. ויש קוראים קודם עם בית ואח"כ עם למד, ויש שאין חוזרים על כל הפסוק אלא רק על מילים אלו, ויש שחוזרים רק על מילת "לפניהם"²⁸.

שונות:

- "בלילה ההוא נדרה שנת המלך" (ו,א) - יש להאריך גם ב"המלך" הראשון בפסוק.
- בפסוקי הגאולה שקוראים הציבור בקול רם אם אין לו מגילה כשרה נראה שעדיף לכתחילה לכוון לצאת י"ח בקריאת הבעל קורא מן המגילה הכשרה ולא בקריאתו הוא, ואע"פ שאם קרא מיעוטה בע"פ יצא אין זה אלא בדיעבד.
- את עשרת בני המן צריך לקוראם בנשימה אחת. אמנם יש חשש שיקראם בחטף שלא כראוי לכן ניסה הרה"ג יוסף עזרא זליכה שליט"א להתקין שיקראום פעם נוספת בנחת בכמה נשימות. וראוי לעשות כן אם יש חשש כנ"ל.
- עיין להלן במאמר על שיר השירים עמוד סג על החלוקה הנוצרית

לאחר מקרא המגילה נוהגים לומר ארורים כל הרשעים.²⁹ ומנהג רבינו היה לומר ארורים כל הרשעים של אומות העולם.³⁰ והוא דבר הלמד מעניינו מהמן ומזרש. והטעם נראה שאמנם פטור על קללת רשעי ישראל מפני שנתמעטו מ"עמד" (סנהדרין

פעמיים¹⁵, כפי הדין בכל קרי וכתוב¹⁶. והקורא לפי הכתיב לפי מרן השו"ע בסוף סימן קמ"ח לכאורה ראוי נדונו!¹⁷ ובפרק א' פסוק י"ז "בְּאֲמָרָם הַמֶּלֶךְ אַחְשֵׁרוּשׁ" הוא ממש בבית.

- "להשמיד ולהרג ולאבד" (ח,יא) - עם ואו,¹⁸ בכל-זאת יש חוששים לגרסא של "להרג ולאבד" ללא ואו לכן חוזרים על כל הפסוק¹⁹ פעם נוספת לקרוא גם בלא ואו²⁰. ויש קוראים קודם ללא ואו ואח"כ עם ואו, ויש שאין חוזרים על כל הפסוק אלא רק על שלושת מילים אלו²¹ או רק על "ולהרוג ולאבד"²².
- "ואיש לא-עמד לפניהם" (ט,ב) - יש²³ גורסים²⁴ "בפניהם"²⁵ בבית לכן חוזרים²⁶ פעם נוספת על הפסוק כולו

¹⁵ עיין בסנסן ליאיר לרב הנאמ"ן בשו"ת סימן י"ד אות ג'.

¹⁶ ולכן גם אין לחזור פעמיים על ובמלואת (א,ה).

¹⁷ וזה לשון השו"ע שם בס"ח: כל תיבה שהיא קרי וכתוב, הלכה למשה מסיני שתהא נכתבה כמו שהיא בתורה ונקרית בענין אחר. ומעשה באחד שקרא כמו שהיא כתובה, בפני גדולי הדור, ה"ר יצחק אבוהב והר"ר אברהם ואלאנסי והר"ר שמואל ואלאנסי בנו ז"ל, והתרו בו שיקרא כפי המסורה, ולא רצה, ונדוהו והורידוהו מהתיבה. עכ"ל.

¹⁸ וכן היה המנהג גם בכתובה וגם בקריאה אצל הספרדים ואצל התימנים.

¹⁹ יש מי שמצריך לחזור ולקרות כל הפסוק, כי בחזרת קריאת כמה תיבות נראה כמבטל דיבורו הראשון ונמצא שהאחרון עיקר, ומה הועילו בתקנתם [שו"ת עולת יצחק סוף סימן כ"ה].

²⁰ כך נהג הרב יוסף זליכה שליט"א לקרוא את כל הפסוק פעמיים ברישא את הגרסא העקרית.

²¹ והגר"י רצאבי שליט"א בשו"ת עולת יצחק שם מסתפק אם מהני בכי האי גוונא לחזור על כמה תיבות. עיי"ש.

²² סנסן ליאיר להרב הנאמ"ן בדיוקים בקריאת המגילה עמוד פ"ט.

²³ מהאשכנזים, אבל מנהג הספרדים והתימנים בכתובה ובקריאה בלמד.

²⁴ המ"ש מביא שבמקצת ספרים כ"י כתוב בפניהם, ולפי"ז אין שגיאה זו מעשה ידיו של המגיה במהדורת ויניציא שיצא אח"כ מכלל ישראל אלא טעות קדומה היא [ע"פ סנסן ליאיר לנאמ"ן סוף עמוד צ']. סמך לספרים האלו נמצא בעין הקורא מהנקדן יקותיאל הכהן בן יהודה (אמנם הרו"ה דוחה דבריו).

²⁵ יש ראייה לגרסא זו מן התרגום "באפיהו". מ"מ נוסחה זו מוטעית, עיין באורך בספר סנסן ליאיר שם.

²⁶ ועיין במאמר "מקראות שיש להם הכרע" למרדכי ברויאר שבשני פסוקים אלו יש הכרע ברור ע"פ המסורת, המ"ש וכתר אר"צ ולדבריו יש להעמיד את הנוסחאות העיקריות "ולהרג", "לפניהם" והביא סימן ל"ו חכמו ושכילו זאת ושאין לחזור כלל פעמים. גם הגר"י רצאבי ב"בינה במקרא" כתב שכן הנוסחא בספרי תימן ללא חשש לגרסאות אחרות.

²⁷ כך מעיד בשו"ת שבט סופר (חאו"ח סוף סימן כז) על החת"ס שחזר על הפסוק כולו פעמיים.

²⁸ סנסן ליאיר שם וכן העיד הרב שלמה גנצפריד בקסת הסופר על רבו האמרי אש.

²⁹ ולפי מה שמביא שם מגדולי הספרדים שאצלהם במגילה היה כתוב ולהרוג לפניהם נראה שלא חששו בעבר לגרסאות המוטעות כפי שחששו בעבר בחלק מקהילות האשכנזים. מ"מ מנהג זה לחשוש לגרסאות הנוספות הלך והתפשט.

³⁰ נפסק בשו"ע תר"ץ סעיף ט"ז, ומקורו בירושלמי פרק בני העיר הלכה ז' והוזכר בתוס' מגילה ז': ד"ה דלא ידע, ובראש פרק א סימן ח', ובטור ובב"י. והטעם הוא כדי לקיים את מאמר הפסוק: "זכר צדיק לברכה ושמ רשעים ירקב" (משלי י, ז) [ערוך השולחן שם, כב].

³⁰ ויש כמה נוסחאות (מאימת הצנזורה). עיין בקצירת האומ"ר בסוף לוח ארש מהדורת ר' דוד יצחקי, מאמר א' אות קסח. אמנם גם הנוסח המופיע בכתבי יד, ארורים כל הערלים (הובא ברבינו ירוחם נתיב י' ח"ג) לא ברור, וכי למה נקלל את כל הגויים שאינם מארור כנען? ואולי יש בהם מחסידי אומות העולם כעין חרבונה והוא זכור לטוב דווקא? לכן נראה שקשה לתקן את הנוסח "ארורים כל הרשעים" שמא נקלקל, ושב ואל תעשה עדיף. וכן ראיתי שבסידור המדויק "עוד יוסף ח"י" לא שינה ממנהג העולם, וגם לא הורו לנו רבותינו לשנות דבר.

פ"ה ע"א) ואלו אינם עושים מעשה עמך, ואע"פ שהמקללו פטור ממלקות מ"מ אסור מדרבנן לקלל רשע מישראל [עיינן מנחת חינוך מצוה רל"א אות ד']. ועוד טעם אחר ע"פ בעל חוסן יוסף (קדושין רצ"ו) שדווקא לאדם כשר מותר לקלל רשע משא"כ לרשע אסור לקלל רשע חבירו שהוא כן נקרא כלפיו "עמך". ולפי זה יתכן שאין ראוי להורות לכל הקהל לקלל את הרשעים שאולי יש ביניהם ג"כ אנשי דלא מעלי.

מ"מ גם בלעדי התוספת הנ"ל הכוונה היא דווקא לרשעים של אומות העולם, שעל רשעי עם ישראל מן הראוי להתפלל שיחזרו בתשובה שלימה, וגם שמוסיפים אחרי זה ברוכים בל ישראל.